

Justitiedepartementet

Yttrande över - Förstärkt skydd för väljarna vid röstmottagningen, SOU 2021:17

Linköpings kommun har fått möjlighet att yttra sig över Förstärkt skydd för väljarna vid röstmottagningen (SOU 2021:17).

Överlag kommer det att behövas fler röstmottagare för att kunna genomföra alla uppgifter som läggs på dem, samtidigt som flera av förslagen bedöms försvåra rekryteringen av röstmottagare.

Flera förslag i utredningen kommer leda till kostnadsökningar för kommunen. Om de genomförs behöver statsbidragen ses över och öka.

Linköpings kommun avstyrker förslaget att det utbildningsmaterial som tillhandahålls av Valmyndigheten måste användas samt att eget framtaget material med lokala anpassningar måste godkännas av länsstyrelsen eller Valmyndigheten. Kommunen anser inte att förslaget är förenligt med det kommunala självstyret. Det går heller inte ihop med att kommunen ska säkerställa kompetensen hos röstmottagarna.

De förslag som utredningen presenterar har en mycket stor påverkan på kommande val. Detta dessutom som landet, och resten av världen, drabbats av en stor och allvarlig pandemi. Att i detta läge förslå ett så kort ikraftträdande som till den 1 februari 2022, är orimligt.

Linköpings kommun vill skicka med följande kommentarer till följande föreslagna lydelse i vallagen.

3 kap § 1

Det är positivt att Valmyndigheten får ett tydligt ansvar för att utveckla och tillhandahålla erforderligt utbildningsmaterial för länsstyrelser och valnämnder. Kommunen vill dock framhålla vikten av att detta material dels är av tillräckligt god kvalitet, dels levereras i tillräckligt god tid för att kunna utgöra ett verkligt stöd till kommuner och länsstyrelser.

3 kap § 5

Linköpings kommun brukar använda Valmyndighetens utbildningsmaterial i kombination med eget utbildningsmaterial. Dels då utbildningsmaterialet levererats sent, dels då det vid enstaka tillfällen innehållit felaktigheter. Det kan även noteras att röstmottagarna inte enbart kan ges centralt utformad information utan måste ges information om/utbildning i de lokala förutsättningarna, till exempel i händelse av kris eller relaterat till utlämnande av material, tillgång till lokaler, telefonstöd under röstmottagningen med mera.

Linköpings kommun menar att det förslag som nu lämnats strider mot det kommunala självstyret. Det är helt oproportionerligt att en statlig myndighet ska granska den lokala myndighetens utbildningsmaterial. Vad som ska granskas är dessutom synnerligen oklart. Kommunen noterar dock att det inte ens för mycket ingripande myndighetsutövning såsom vid omhändertagande av barn finns krav på statligt godkänt utbildningsmaterial. Detta överensstämmer inte heller med EU-rättsliga regler om att beslut ska tas på lägsta möjliga myndighetsnivå. Den lokala valmyndigheten är en egen självständig myndighet som ansvarar för genomförandet av själva röstmottagningen. I detta ligger naturligtvis även ett ansvar för att ge adekvat utbildning. Om valnämnderna inte längre får råda över utbildningen så kan valnämnderna heller inte ta det fulla ansvaret för valets genomförande. En stor del av ansvaret faller då på staten. Vart gränsen för det ansvaret går är dessutom mycket oklart.

Utöver ovanstående kan tilläggas att den föreslagna "kontrollfunktionen" inte bedöms kunna säkerställa att materialet blir klart i tid.

3 kap 6 §

Vad gäller förslaget att en av de minst två röstmottagarna utses till ordförande vill kommunen lyfta fram att det kan leda till ökade svårigheter med rekrytering samt ökade kostnader, då ordförande rimligen torde få ett högre arvode.

Kommunen bedömer att det kan bli svårare att hitta röstmottagare som vill ta det utökade ansvaret som ett ordförandeskap innebär. Det är redan nu en utmaning att rekrytera lämpliga personer som ordförande och vice ordförande i valdistrikten, vars bemanning bara avser en dag. Trots detta kan kommunen se vissa fördelar med att det finns en röstmottagare som har ett huvudansvar i lokalen.

8 kap 2 § / 3 §

Kommunen upplever allt större svårigheter med att finna lämpliga lokaler som, utöver redan befintliga krav, ska tillgodose en lämplig placering av avskärmningar, samtidigt som en effektiv genomströmning av väljare i val- och

röstningslokaler är viktig. Avskärmningen har medfört tätare kontroller av valsedelställen vilket kräver mer resurser. I val till riksdag, region- och kommunfullmäktige innebär det dessutom en betydligt större mängd valsedlar, fler valsedelställ och ett högre valdeltagande, jämfört med ett EU-val.

Kommunen ser att kraven, nu gällande och föreslagna, tillsammans riskerar att leda till att kommunerna kommer behöva ha färre men större lokaler, vilket kommer leda till att vissa väljare får längre till sin lokal. Ur demokratisk synvinkel är detta inte en önskvärd utveckling.

8 kap 3 a § och 16 kap

Förslaget att en röstmottagare alltid ska vara närvarande när en enskild person hjälper röstaren att välja kan, i vart fall i teorin, innebära ett starkt skydd för väljaren. Det kommer dock inte alltid i praktiken att utgöra ett skydd för otillbörlig påverkan. Det kan uppstå situationer när röstmottagaren inte förstår vad som sägs mellan väljaren och den andra person som ska vara väljaren behjälplig. Det innebär dessutom ytterligare en arbetsuppgift för röstmottagarna, vilket kan medföra ökad köbildning, speciellt i röstmottagning med endast två röstmottagare i vallokalen. Själva mottagandet av röster måste i ett sådant läge pausas tills dess att båda röstmottagarna är på plats igen. Kommunen instämmer i utredningens bedömning att detta dessutom kan leda till fler konflikter i vallokalen och därigenom ytterligare försvåra röstmottagarnas uppdrag. Även detta kan göra att rekryteringen försvåras ytterligare.

Väljare som ska rösta bör i förväg informeras att varje väljare var för sig ska göra iordning sina röster bakom valskärmen. Det kommer att krävas muntlig information, i vart fall till de väljare som inte har för avsikt att göra i ordning sin röst själv, att det är huvudregeln (i de fall individen har den förmågan) samt att det i annat fall även ska vara en röstmottagare med bakom skärmen. Dessa uppgifter kommer vara resurskrävande.

Det föreslås en uttrycklig tystnadsplikt för enskild som hjälper en väljare att rösta. Kommunen ser positivt på att skyddet för valhemligheten stärks. Det framgår även av förslaget att röstmottagarna ansvarar för att informera om tystnadsplikten. Om detta även ska dokumenteras framgår inte tydligt. Kommunen anser att det orimligt att även denna uppgift läggs på röstmottagarna. Dels kan det uppstå rent kommunikativa svårigheter, dels bör då röstmottagarna kunna svara på vad en lagstadgad tystnadsplikt innebär. Det är normalt medborgarnas eget ansvar att själva känna till gällande lagstiftning. Kommunen förutsätter därför att ändringen avseende tystnadsplikt, om den genomförs, leder till en informationskampanj av Valmyndigheten eller annan statlig myndighet. Därutöver kan naturligtvis Valmyndigheten tillhandahålla skriftlig information som ska anslås i lokalerna.

Vallagen 8 kap 4 § / 5 §

Kommunen ser både för- och nackdelar med förslaget. Det ställer stora krav på röstmottagarna att hantera svåra och känsliga situationer. Förslaget kan i vissa fall leda till fler konflikter, men i andra situation kanske stärka röstmottagarna i sin roll. Kommunen ser en risk för att detta ansvar även det ytterligare kan försvåra rekryteringen. Det kräver god samverkan och organisation med polis- och ordningsväsendet och förutsätter en beredskap samt väl framtagna rutiner för hur röstmottagarna ska hantera en sådan situation. En svårighet som riskerar att uppstå är även gränsdragningen mellan avvisning och tillfälligt avbrott i röstmottagningen.

Övriga överväganden och förslag

När det gäller utredningens skrivning om att det är befogat att det ska finnas åtminstone en person med erfarenhet från röstmottagning i tidigare val, i alla val- och röstningslokaler, vill kommunen påtala att det i praktiken inte kommer kunna uppfyllas, med mindre än att antalet val- och röstningslokaler kraftigt kommer att minska i landet. Redan idag strävar valnämnderna naturligtvis efter att det ska finnas personal med erfarenhet.

Ytterligare del som uttrycks men som inte är ny lydelse i vallagen är kravet att valnämnderna måste säkerställa en godtagbar arbetsmiljö för röstmottagarna. Arbetsmiljöfrågor regleras redan i arbetsmiljölagen. Det är en stor utmaning med lekmän som rekryteras till uppdrag som genomförs väldigt sällan. Kompetensförsörjningen blir en allt större utmaning. De ökande kraven märks tydligt i utredningens förslag. Om kraven blir alltför höga kommer det i praktiken bli mycket svårt att genomföra val på det sätt som av tradition gjorts i Sverige, nämligen med ett stort deltagande av lekmän som bistår valnämnderna med genomförandet.

Inget obligatoriskt kunskapstest införs men utredningen förutsätter att valnämnderna vidtar nödvändiga åtgärder för att säkerställa att nivån på kunskapen är tillräcklig. En förutsättning för att kommunerna ska kunna ta något som helst ansvar för att kunskapsnivån är tillräcklig är att kommunerna har rådighet över utbildningen.

De förslag som utredningen presenterar har en mycket stor påverkan på kommande val. Detta dessutom som landet, och resten av världen, drabbats av en stor och allvarlig pandemi. Att i detta läge förslå ett så kort ikraftträdande är orimligt.

För Linköpings kommun

Niklas Borg
Kommunstyrelsens ordförande

Kopia till: valnämnden